

Zielona infrastruktura

PL

NATURA

- Europie w znacznie większym stopniu niż innym kontynentom grozi utrata i rozczłonkowanie siedlisk. Stanowi to główne zagrożenie dla różnorodności biologicznej.
- Najważniejsze obszary przyrodnicze obecnie podlegają ochronie w ramach sieci Natura 2000, jednak aby gatunki mogły przetrwać w dalszej perspektywie, muszą mieć możliwość poruszania się między tymi obszarami.
- Zielona infrastruktura pomoże na nowo połączyć istniejące obszary przyrodnicze i podniesie ogólną jakość ekologiczną całości terenów wiejskich.
- Zielona infrastruktura pomoże także utrzymać ekosystemy w dobrym stanie, tak by nadal pełniły ważne funkcje dla społeczeństwa, jak zaopatrywanie go w czyste powietrze i wodę pitną.
- Inwestowanie w zieloną infrastrukturę ma sens z ekonomicznego punktu widzenia: utrzymywanie zdolności przyrody między innymi do łagodzenia negatywnych skutków zmiany klimatu jest o wiele mniej kosztowne niż zastępowanie tej utraconej funkcji o wiele droższymi rozwiązaniami technicznymi opracowanymi przez ludzi.
- Najlepsze efekty w tworzeniu zielonej infrastruktury przynosi zintegrowane podejście do gospodarowania gruntami oraz staranne strategiczne planowanie przestrzenne.
- Wszyscy użytkownicy gruntów, a także przedstawiciele wszystkich obszarów polityki powinni być zaangażowani już na wczesnym etapie procesu tworzenia zielonej infrastruktury i wziąć odpowiedzialność za tę część związaną z jej tworzeniem, która do nich należy.
- Komisja Europejska opracowuje obecnie w ramach swojej polityki w dziedzinie różnorodności biologicznej na okres po 2010 r. strategię na rzecz zielonej infrastruktury obejmującej cały obszar UE.

© iStockphoto

Rzeki są istotnym elementem zielonej infrastruktury

natura

KOMISJA
EUROPEJSKA

środowisko

Fakt nr 1: Krajobraz Europy ulega coraz większej fragmentacji

W porównaniu z innymi regionami świata kontynent europejski jest dość gęsto zaludniony, a większość gruntów jest czynnie użytkowana. W efekcie wiele pozostałych obszarów przyrodniczych narażonych jest na szkodliwe oddziaływanie i rozdrobnienie, co wpływa na funkcjonowanie ekosystemów, które potrzebują przestrzeni, aby mogły rozwijać się i pełnić swoją funkcję.

Zdrowe ekosystemy są częścią systemu podtrzymującego życie, a różnorodność biologiczna jest podstawą ich zdrowia i równowagi. Ekosystemy, w których żyje wiele różnych gatunków, mają większe szanse na utrzymanie równowagi w przypadku zniszczeń lub strat niż uboższe ekosystemy.

Rozczłonkowanie siedlisk powodowane jest przez całą gamę różnych czynników związanych ze zmianami w użytkowaniu ziemi, w tym przez niekontrolowany rozwój miast, infrastrukturę transportową oraz intensyfikację praktyk rolnych i leśnych.

Ostatnie dane Europejskiej Agencji Środowiska pokazują, jak silne są te tendencje. W latach 90. pokryto betonem około 8 tys. km², co oznacza zwiększenie powierzchni sztucznych o 5% w ciągu zaledwie 10 lat. Ponadto od 1990 do 2003 r. w UE wybudowano 15 tys. km nowych autostrad.

Fakt nr 2: Dziko żyjące gatunki muszą występować poza obszarami chronionymi

Obszary kluczowe – ważne ze względu na występowanie rzadkich i zagrożonych gatunków oraz siedlisk – są dziś przeważnie objęte ochroną w ramach sieci Natura 2000, która obejmuje 26 tys. obszarów i pokrywa około 18% powierzchni UE.

Jeśli jednak chcemy powstrzymać utratę różnorodności biologicznej w Europie, należy podjąć działania na pozostałych 82% powierzchni. Wynika to z tego, że dziko żyjące rośliny i zwierzęta, aby przetrwać w dłuższej perspektywie, muszą mieć możliwość przemieszczania się, migracji, rozprzestrzeniania się i wymiany osobników między populacjami żyjącymi na różnych obszarach chronionych.

Niekontrolowany rozwój miast, intensywne praktyki rolne i leśne oraz szlaki transportowe są dla gatunków znaczącymi przeszkodami, nieraz

nie do pokonania. Wszystko to sprawia, że otoczenie staje się coraz bardziej wrogie i niedostępne dla dzikiej fauny i flory.

Tworzenie zielonej infrastruktury, w tym korytarzy ekologicznych, ostoi i ekoduktów, pomoże połączyć występujące obszary przyrodnicze, a także poprawi ogólną jakość ekologiczną otoczenia tak, by było bardziej przyjazne i dostępne dla dziko żyjących gatunków.

Fakt nr 3: Zielona infrastruktura pomaga zachować cenne funkcje ekosystemu

Utrata obszarów przyrodniczych niesie negatywne skutki, które wykraczają daleko poza zniknięcie rzadkich gatunków. Ekosystemy, których siłą jest różnorodność żyjących w nich organizmów, dostarczają społeczeństwu cenne, ważne z punktu widzenia gospodarki dobra i pełnią pożyteczne funkcje, takie jak oczyszczanie wody, nawożenie gleb i składowanie dwutlenku węgla.

Odgrywają one także kluczową rolę w walce ze zmianą klimatu, chroniąc nas przed powodzią i innymi negatywnymi skutkami zmieniających się tendencji w pogodzie. Ważną rolę odgrywają na przykład nietknięte tereny zalewowe, pomagając łagodzić skutki powodzi przez gromadzenie wody i powolne jej uwalnianie z powrotem do strumieni i rzek. Lasy działają jak pochłaniacze dwutlenku węgla. Tereny podmokłe absorbują zanieczyszczenia i podnoszą jakość dostarczanej wody pitnej.

Dlatego też inwestowanie w zieloną infrastrukturę ma sens także ze względów ekonomicznych. Konieczność znalezienia rozwiązań technicznych opracowanych przez ludzi, by zastąpić funkcje, które za darmo wypełnia przyroda, stanowi wyzwanie nie tylko trudne pod względem technologicznym, ale też bardzo kosztowne.

Ogólne cele tworzonej w Europie zielonej infrastruktury to zatem:

- zachowanie różnorodności biologicznej w Europie, na przykład przez zapewnienie ekologicznej spójności i tworzenie połączeń w ramach sieci Natura 2000 (zob. art. 10 dyrektywy siedliskowej) oraz
- ochrona i przywrócenie cennych naturalnych ekosystemów w większej skali krajobrazu, tak by mogły nadal pełnić przydatne dla ludzi funkcje.

Zrobić miejsce dla przyrody, by jej ekosystemy mogły nadal wypełniać swoje pożyteczne funkcje

Przyroda na terenach podmiejskich pełni rolę łącznika dla krajobrazu

Fakt nr 4: Zrobić miejsce dla przyrody przez bardziej zintegrowane podejście do użytkowania gruntów

Zieloną infrastrukturę można rozwinąć w Europie za pomocą całej gamy technik, które obejmują na przykład:

- poprawę **łącności** między istniejącymi obszarami przyrody, by przeciwdziałać ich fragmentacji i zwiększyć ich ekologiczną spójność, na przykład poprzez ochronę żywopłotów i ciągów dzikiej roślinności wzdłuż skrajów pól oraz małych cieków wodnych;
- zwiększanie **przenikalności krajobrazu**, by umożliwić gatunkom rozprzestrzenianie, migrację i przemieszczanie się przez wprowadzanie przyjaznych dla dzikiej fauny i flory metod gospodarowania gruntami oraz programów rolno- i leśno-środowiskowych, które zapewniają wsparcie dla ekstensywnych praktyk rolnych;
- identyfikowanie **stref wielofunkcyjnych**. Na tych obszarach zamiast destrukcyjnych praktyk rolnych preferowane są metody użytkowania gruntów, które służą zdrowym i różnorodnym biologicznie ekosystemom. To na przykład tereny, gdzie rolnictwo, leśnictwo, rekreacja i ochrona ekosystemów współdziałają na jednym obszarze. Takie miejsca, w których zyskują wszyscy albo w których zyski są znacznie większe od strat, mogą przynieść wiele korzyści nie tylko użytkownikom (rolnikom, leśnikom, dostawcom usług turystycznych itp.), lecz także całemu społeczeństwu dzięki funkcjom pełnionym przez te obszary, takim jak: oczyszczanie wód, poprawa stanu gleby lub tworzenie atrakcyjnych terenów zielonych służących ludziom do rekreacji.

Fakt nr 5: Planowanie przestrzenne pomaga w tworzeniu zielonej infrastruktury

W praktyce jednym ze skuteczniejszych sposobów tworzenia zielonej infrastruktury jest przyjęcie bardziej zintegrowanego podejścia do gospodarki gruntami. To z kolei najlepiej osiągnąć przez planowanie przestrzenne na poziomie strategicznym, które umożliwia prześledzenie na dużym obszarze geograficznym (np. w regionie lub w gminie) interakcji przestrzennych między użytkowymi w różny sposób gruntami. Planowanie strategiczne jest też sposobem na połączenie różnych sektorów tak, by mogły wspólnie decydować o lokalnych najważniejszych celach użytkowania gruntów w sposób przejrzysty, zintegrowany i oparty na współpracy.

W ramach planowania przestrzennego można przenieść budowę infrastruktury z dala od narażonych obszarów, zmniejszając tym samym ryzyko dalszego rozczłonkowania siedlisk. Można także znaleźć sposób na przestrzenne połączenie pozostałych obszarów przyrodniczych, na przykład poprzez zachęcanie do projektów odnowy siedlisk w strategicznych miejscach lub poprzez uwzględnienie połączeń ekologicznych (np. ekoduktów i naturalnych ostoi) w nowych programach rozwoju.

Potencjalne elementy zielonej infrastruktury:

- obszary chronione, takie jak obszary sieci Natura 2000;
- zdrowe ekosystemy i tereny o wysokiej wartości przyrodniczej poza obszarami chronionymi, takie jak: tereny zalewowe, podmokłe, obszary przybrzeżne, lasy naturalne itd.;
- naturalne cechy krajobrazu, takie jak małe ciek wodne, kępy drzew, żywopłoty, które mogą służyć jako korytarze ekologiczne lub ostoje dla dziko żyjących gatunków;
- odtworzone siedliska, które zostały stworzone z myślą o konkretnym gatunku na przykład po to, by rozszerzyć zasięg obszaru chronionego, zwiększyć teren, na którym ten gatunek może żerować, rozmnażać się i znajdować schronienie, a także pomóc mu w migracji/rozprzestrzenianiu;
- sztuczne elementy, takie jak ekodukty i zielone mosty, zaprojektowane, by pomagać zwierzętom w przekraczaniu barier dla nich nie do pokonania;
- wielofunkcyjne strefy, gdzie zamiast inwazyjnych działań preferuje się sposoby użytkowania ziemi, które pomagają zachować lub odtworzyć zdrowe i różnorodne biologicznie ekosystemy;
- obszary, na których realizuje się działania podnoszące ogólną jakość ekologiczną i przenikalność krajobrazu;
- elementy miejskie, takie jak tereny zielone, porośnięte roślinnością mury i dachy, które są miejscem sprzyjającym różnorodności biologicznej, umożliwiającym przetrwanie ekosystemów i pełnienie przez nie swoich funkcji dzięki połączeniu cech obszarów miejskich, podmiejskich i wiejskich;
- elementy krajobrazu sprzyjające adaptacji do zmiany klimatu i łagodzeniu jej skutków, takie jak moczary, lasy na terenach zalewowych oraz bagna – służące ochronie przeciwpowodziowej, gromadzeniu wody i dwutlenku węgla, a także dające schronienie dziko żyjącym gatunkom, by mogły poradzić sobie ze zmieniającymi się warunkami klimatycznymi.

Budowanie zielonego mostu nad autostradą

Więcej informacji:

Strona internetowa UE:

http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

Biuletyn sieci Natura 2000:

Numer 27, grudzień 2009 r.

http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/natura2000nl_en.htm

Działania warsztatowe:

„Warsztaty Komisji Europejskiej: w kierunku zielonej infrastruktury dla Europy”, marzec 2009 r.

<http://www.green-infrastructure-europe.org/> oraz

http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

Wytyczne KE

Wytyczne dotyczące utrzymania łączności pomiędzy elementami krajobrazu o dużym znaczeniu dla dzikiej flory i fauny (zob. art. 3 dyrektywy ptasiej (79/409/EWG) oraz art. 10 dyrektywy siedliskowej (92/43/EWG) z sierpnia 2007 r.

http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/docs/adaptation_fragmentation_guidelines.pdf

Projekty finansowane w ramach programu LIFE

Publikacja „W centrum uwagi” (In focus) dotycząca projektu LIFE wspierającego zieloną infrastrukturę.

<http://ec.europa.eu/environment/life>

Unijne projekty badawcze

Projekt unijny COST nr 341:

Rozczłonkowanie siedlisk spowodowane przez infrastrukturę transportową
<http://cordis.europa.eu/cost-transport/src/cost-341.htm>

© Unia Europejska, 2010

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Fakt nr 6: Do wspierania rozwoju zielonej infrastruktury używać można unijnych instrumentów finansowania

W celu budowy zielonej infrastruktury można korzystać z różnych instrumentów finansowania UE. Fundusze rozwoju regionalnego i fundusz rozwoju obszarów wiejskich oferują szereg narzędzi, które można wykorzystać, by zwiększyć łączność przestrzenną między siedliskami oraz by odtwarzać siedliska na terenach wiejskich. Można z nich także korzystać, by wspierać zróżnicowanie gospodarcze w użytkowaniu gruntów i tworzyć obszary wielofunkcyjne oparte na naturalnych ekosystemach.

Programy rolno- i leśno-środowiskowe służą w szczególności wspieraniu środków służących ekstensyfikacji produkcji, ograniczeniu stosowania pestycydów i nawozów oraz zachęcaniu do praktyk przyjaznych dla dzikiej fauny i flory, mających na celu odtworzenie różnorodności biologicznej i funkcjonalności ekosystemów. Mogą także wspomóc ochronę elementów krajobrazu istotnych z punktu widzenia łączności między siedliskami, takich jak żywopłoty, nieuprawiane fragmenty pól, kępy drzew lub strumienie.

Ze środków unijnego programu LIFE-Różnorodność biologiczna można uzyskać dofinansowanie dla projektów, które poprawiają łączność funkcjonalną między siedliskami dzięki przyrodzie i ułatwiają przemieszczanie się gatunków między obszarami chronionymi sieci Natura 2000. Program LIFE-Środowisko także oferuje możliwości dofinansowania elementów zielonej infrastruktury na terenach miejskich i podmiejskich. Wspiera także projekty, które ustanawiają połączenia między terenami leśnymi. Ponadto w ramach programu można uzyskać dofinansowanie dla projektów, które wspierają inicjatywy na rzecz zintegrowanego planowania opartego na ekosystemach, aby uporać się z rozdrobnieniem i wspierać wielofunkcyjne użytkowanie gruntów.

Obecnie także sektor prywatny wdraża środki wyrównawcze służące różnorodności biologicznej przy realizacji planów rozbudowy w ramach programów odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Środki te, jeśli zostały zaprojektowane z troską o ekologię, mają szansę znacznie zwiększyć różnorodność biologiczną obszarów, które zostały poważnie zubożone pod względem przyrodniczym.

Fakt nr 7: Rozwój unijnej strategii na rzecz europejskiej zielonej infrastruktury

Rozwój unijnej strategii na rzecz europejskiej zielonej infrastruktury jest ważnym elementem nowej unijnej polityki w dziedzinie różnorodności biologicznej na okres po 2010 r. Wszystko to dlatego, że zieloną infrastrukturę postrzega się jako jedno z głównych narzędzi, które mogą pomóc uporać się z zagrożeniami, jakie rozczłonkowanie i utrata siedlisk oraz zmiany w strukturze użytkowania gruntów niosą dla różnorodności biologicznej.

Zielona infrastruktura odegra decydującą rolę we włączaniu celów związanych z różnorodnością biologiczną do strategii w dziedzinie rolnictwa, leśnictwa, gospodarki wodnej, morskiej i rybołówstwa oraz uwzględnianiu ich w polityce regionalnej i spójności, a także w działaniach związanych z łagodzeniem skutków zmiany klimatu i dostosowaniem do nich, transportem, energią oraz strategią gospodarowania gruntami. Jest to także istotne narzędzie dla obowiązujących dyrektyw, takich jak: ramowa dyrektywa wodna, dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej, dyrektywy w sprawie oceny oddziaływania na środowisko i w sprawie strategicznej oceny wpływu na środowisko.

Ponadto szczególną uwagę zwracać się będzie na lepsze uwzględnianie zielonej infrastruktury w różnych unijnych programach finansowania (np. funduszach strukturalnych i spójności, wspólnej polityce rolnej, programie LIFE w obecnym i przyszłym okresie programowania po 2013 r., a także na zwiększenie spójności ekologicznej sieci Natura 2000)

W marcu 2010 r. Rada Ministrów Unii Europejskiej wyznaczyła nowy cel UE dla ochrony różnorodności biologicznej w 2020 r.: „Cele UE jest powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemu w UE do 2020 r. i ich możliwie jak największa restytucja oraz zwiększenie wkładu UE w zapobieganie utracie różnorodności biologicznej na świecie”.

Urząd Publikacji

ISBN 978-92-79-16127-8

9 789279 161278

